

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ АРТЛАНГУ В ОРИГІНАЛІ ТА УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ «ГРА ПРЕСТОЛІВ»)

Лозовська К. О.

*асистент кафедри перекладу та слов'янської філології
Криворізького державного педагогічного університету*

Ще з давніх часів штучні мови почали входити у наше життя. Наразі у світі існує безліч штучних мов, «створених з якоюсь конкретною метою або через якусь конкретну причину і протиставлених природним мовам, якими розмовляють представники окремих мовних спільнот, що функціонують в межах цих спільнот і для яких неможливо знайти первинне джерело» [7, с. 38]. Так, за деякими даними, першою штучною мовою є лінгва ігнота (латиною *Lingua Ignota*, «невідома мова»), яку створила німецька абатиса Хільдегарда Бінгенська. Є припущення, що монахині використовували її для таємного спілкування [2].

Один з підходів до розподілу штучних мов має функціональний характер і передбачає виокремлення «допоміжних мов» (*auxiliary languages* або *auxlangs*), для яких доміантною є функція комунікативна, та «художніх мов» або «артлангів» (*artistic languages* або *artlangs*), для яких доміантною є функція естетична [3, с. 157]. Зі зростанням впливу попкультури, артланги все більше набирають популярності у художньому дискурсі, в особливості у жанрі фентезі. Їх наявність у творі допомагає читачеві більше зануритись у новий, створений автором світ, адже існування нової мови створює ілюзію справжності цього вигаданого світу. Популярність артлангів у сучасній культурі можна підтвердити і наявністю різноманітних ресурсів, що допомагають у вивченні цих мов.

У циклі романів Дж. Р. Р. Мартіна «Пісня льоду та полум'я» представлено дві штучні мови, а саме *High Valyrian* (висока валерійська) та *Dothraki language* (дотракійська мова), які згодом було використано у телевізійній адаптації «Гра престолів» від студії *HBO*.

Девід Дж. Пітерсон є лінгвістом, найнятим студією *HBO*, щоб адаптувати артланги роману для їх вживання у серіалі [6]. Науковець створив мови так, щоб вони відбивали потреби людей, які ними говорять. Так, наприклад, у мові дотракійців є 14 різних варіацій слова «кінь», але немає жодного слова на позначення поняття «туалет» [6]. У валерійській мові придумано багато слів на позначення родинних зв'язків, і така різноманітність пов'язана з тим, що у валерійському суспільстві практикувався інцест для підтримання «чистоти крові», тому в ній існують такі слова як: *тиїа*, що означає «мати», «сестра матері», або *valonqar*, що має значення «молодший брат», «син брата мого батька (син сестри моєї матері), що молодший за мене» [5].

На виконання дослідження проаналізовано переклад, виконаний студією 1+1. З'ясовано, що для відтворення артлангу

характерні наступні способи: 1) відсутність перекладу; 2) наявність субтитрів; 3) повне переозвучення; 4) послідовний переклад.

Розглянемо приклади з обох артлангів. Розпочнемо з аналізу мови дотракійців.

Дотр.: “*Me rakh.*” “*Kifinosi yer nesi?*” [4, 1:3:00:51:04].

Укр.: «Це хлопчик». «Як знаєш?» [1, 1:3:00:51:04].

Особливість цього висловлення полягає у тому, що Данерис говорить, допускаючи граматичні помилки, як, наприклад, у фразі: *Me rakh*. Для мови дотракійців є характерним дотримання чіткого порядку слів: спочатку йде підмет, потім присудок, а після цього інші члени речення. *Me* перекладається як «це», а *rakh* – хлопчик, тобто присудок відсутній. При перекладі українською складно побачити помилку, адже в синтетичній українській мові немає чіткого порядку слів, але якщо перекладати англійською, то помилка стане зрозумілою: *It boy*. Для збереження специфіки мовлення героя, при перекладі доцільно було б застосувати компенсацію, тобто зробити помилку в іншому місці, наприклад: «Це хлопчик». Вживання такої трансформації знижує стилістику речення, та зберігає специфіку мовлення героя.

Фразу *Kifinosi yer nesi?*, *kifinosi* – означає «як», *yer* – «ти», а *nesi* – «знаєш», перекладено із застосуванням трансформації вилучення, адже при перекладі не збережено слово *yer*. Дослівний переклад виглядав би так: «Як ти знаєш?», або ще одним варіантом могло б бути: «Звідки ти знаєш?». Таким чином, переклад цієї фрази вважаємо адекватним.

Розглянемо приклад з високої валерійської.

Вал.: *Zaldrīzes buzdari iksos daor* [4, 1:3:00:48:12].

Укр.: Дракон не раб [1, 1:3:00:48:12].

За сюжетом, з цим висловлюванням Данерис звертається до работоргівця, у якого вона хоче найняти собі військо. В обмін

на його воїнів, вона віддає йому одного зі своїх драконів. І коли він заковує його у кайдани, вона говорить йому цю фразу.

Розберемо це речення за структурою. Іменник *zaldrīzes* – це підмет, який має значення «дракони» (саме у множині). Сам Девід Петерсон наголошує на тому, що це слово використовується у форму множини. *Iksos* перекладається як «є», це присудок, а після нього бачимо *daor*, що є негативною часткою «не». Також у цьому реченні є слово *buzdari*, яке має значення «раб». Таким чином, дослівно цю фразу можна перекласти так: «Дракони не раби». Однак, враховуючи що на екрані глядач бачить тільки одного дракона, у офіційному українському перекладі цього серіалу, маємо використання граматичної заміни, а саме: «Дракон не раб». Особливість цього прикладу полягає у тому, що Данеріс у своїй репліці використовує не тільки високу валерійську, але і низьку валерійську, до якої відноситься слово *buzdari*. Таке вживання слова спрямоване на те, щоб героїня змогла продемонструвати рабовласнику свою відразу до нього.

Говорячи про особливості перекладу, слід зазначити, що кожен з виявлених способів перекладу має як свої переваги, так і недоліки. Відсутність перекладу допомагає глядачеві більше зануритись у світ фентезі та його магічну атмосферу, однак сенс сказаного втрачається. Також слід зазначити, що у деяких випадках фрази були переозвучені акторами дубляжу, що додає українського акценту до вимови артлангу. Повне переозвучення не дає глядачеві почути штучну мову, тому лишає можливість відчувати магічність створеного автором світу, і може призвести до помилок у перекладі. І хоча можлива наявність помилок у перекладі, через нестачу ресурсів, оптимальним способом відтворення, вважаємо, субтитрування або послідовний переклад, оскільки таким чином можна як почути штучну мову, так і зрозуміти сенс сказаного.

Список використаних джерел:

1. Гра престолів. URL: <https://film-ua.com/5015-gra-prestoliv-7-sezon.html>
2. Мови, яких насправді немає. URL: <https://www.jit.academy/movy-yakuh-naspravdi-nemaye/>
3. Ребрій І. М. Лінгвoseміотичні особливості перекладацького аналізу артлангів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2015 № 19 том 2. С. 157-160.
4. Game of Thrones. URL: <https://flixwhat.com/series/game-of-thrones/>
5. High Valyrian. URL: https://gameofthrones.fandom.com/wiki/High_Valyrian
6. How was dothraki language created? URL: www.globallanguageservices.co.uk/dotraki-language-created-linguistic-tales/
7. Malmkjær K. Artificial Languages. The Linguistic Encyclopedia; [ed. by K. Malmkjær]. L., NY. : Routledge, 1995. P. 38-42.